

Når den som snakker nøler – hva gjør lytteren?

Setningsutfylling og altersentrisk deltaking*

Stein Bråten

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi,
Universitet i Oslo

Hva kan hende når den som skje-mater et spedbarn blir bedt om å ta pause og legge skjeen med litt grøt mellom seg og spedbarnet, og hva kan lytteren komme til å gjøre når den som snakker nøler litt? En fellesnevner for svar er hvordan en pause kan innby til annensentrert deltaking – stikkord for et nytt teoretisk rammeverk. Først blir det anlagt på noen tilfeller av delaktig munnåpning. Det oppviser noen studenter som ser opptak av en nyfødt som forbereder seg på å etterligne ved munnåpning. Og det viser en 11-md. gammel gutt som plukker opp skjeen og åpner sin egen munn samtidig som han mater omsorgsgiveren – som om han virtuelt tar del i den annens matinntak. Deretter blir det gitt eksempler på delaktighet i språklig forstand i form av setningsutfylling når den ene samtalepartneren tar en nølende liten pause. Dette er fra samtaler mellom eksperter på brannsikkerhet i skip, fra en veilednings-samtale med en mor med fødselsdepresjon, og fra samtaler mellom de Beauvoir og Sartre. Forekomstene er blitt identifisert ut fra en samtalemodell som foregrep ideen om mentalisering: Slike nølende pauser innbyr den som lytter til å bli virtuell med-forfatter av det den andre er i ferd med å si.

Nøkkelord: altersentrisk delaktighet, mentalisering, pause, setningsutfylling, spedbarn, speilnevroner

Eksempler på pauser som åpner for delaktighet i andres gjøremål

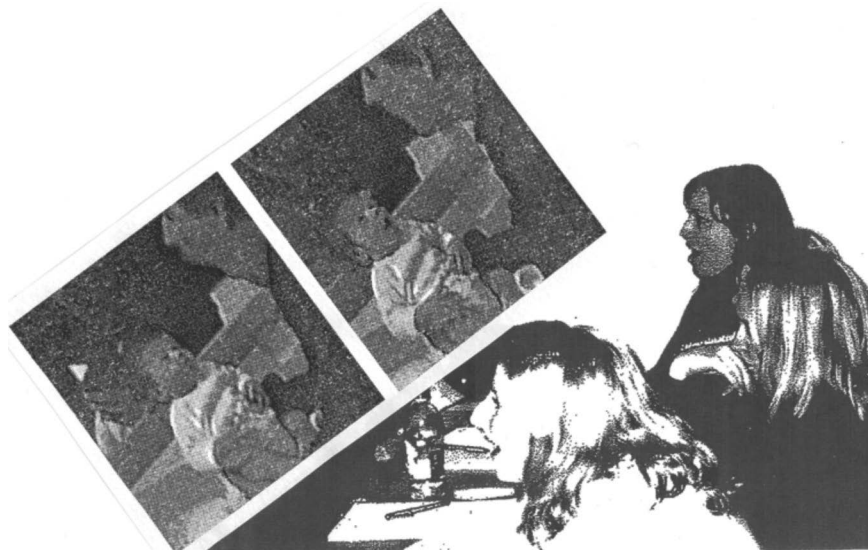
I denne artikkelen skal vi ta for oss noe helt grunnleggende sosialt i våre innbyrdes umiddelbare forhold som fortjener å bli et sosiologisk anliggende, og som nøkkelbegrep om pause er egnet til å rette oppmerksomhet mot. Det er vår medfødte evne til ureflektert å ta del i og avspeile og utfylle andres uttrykk og bestrebelser som om vi selv nesten skulle være utøvere av handlingen. Dette skjer både med barn og voksne i språklige og ikke-språklige sammenhenger. Like mye som vi erkjenner at en erklært pause kan innvarsle avbrudd eller skifte av gjøremål, like lite er vi oss bevisste hvordan en uintendert pause eller nøling kan innby oss til delaktig å utfylle hva den som nøler sier eller gjør. Til forskjell fra en egosentrisk eller selv-sentrert måte å forholde seg på har jeg innført begrepsbetegnelsen 'altersentrisk' (av latin 'alter' for den annen) for slik annen-sentrert delaktighet som stikkord for et nytt psykososialt rammeverk om det umiddelbare delaktige.

For hva skjer i deg under en samtale når den andre halvveis stopper opp i sin ytring? Kan hende er du deg ikke bevisst at du kan komme til å fylle ut eller foregripe det din samtalepartner er i ferd med å si. Noen ganger skjer slik foregripende setningsutfylling i det stille, noen ganger er det hørbart. I det følgende skal hentes frem eksempler på slik setningsutfylling fra samtaler mellom eksperter som drøfter brannsikring, under en veiledningssamtale med en mor med fødselsdepresjon og fra samtaler mellom Sartre og Simone de Beauvoir. Disse forekomstene er blitt identifisert og analysert i lys av en sosialsemantisk samtalemodell som foregrep ideen om mentalisering, og som belyser det som skjer når tilhøreren blir virtuelt delaktig underveis i den andres pågående ytring (Bråten 1973ab, 1974, 2007, 2009). Slik utfylles og fullføres det som den andre er i ferd med å si. Noen ganger skjer dette innvendig i lytteren som forholder seg taus; andre ganger kommer det hørbart til uttrykk i form av høylytt setningsutfylling.

Men først skal vi ta for oss noen eksempler på ikke-språklige former for slik virtuell delaktighet, og som viser seg gjennom delaktige med-bevegelser i form av munnåpning.

Når tilskuere viser delaktighet når de ser en nyfødt samle seg for å etterligne
La meg begynne med å berette om noe som skjedde under en forelesning på Blindern januar 2003. Der viste jeg video-opptak av nyfødte på Kreta 1985 som bl.a. forsøker å etterligne munnen på vidt gap til spedbarnsforskeren

Kugiumutzakis (1998). Og de greier å etterligne denne og andre ansiktsgester. Mens en nyfødt (20 minutter gammel) etter å ha betraktet hans vidåpne munn forbereder seg på å forsøke å ta etter, var det flere i auditoriet, både kvinner og menn, som selv ubevisst åpnet munnen, som om de virtuelt forsøkte å hjelpe den nyfødte å få til etterligningen. Og da jeg vendte tilbake til podiet og nevnte hva enkelte hadde gjort, brøt latteren løs. Ved senere anledninger har jeg passet på å gå ut i auditoriet mens videoen fremvises og fotografere det som skjer (jf. høyre del av Figur 1).

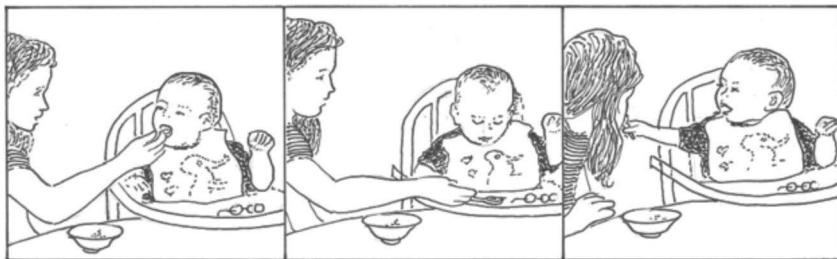
Figur 1. Annensentrert delaktighet hos tilskuere som ser opptak av nyfødt-imitering. (Til venstre) Nyfødt (20 minutter gammel) betrakter Kugiumutzakis sitt ansikt og vid-åpne munn. (Til høyre) Under den nyfødtes pause for etterligningen kommer så er det flere i auditoriet som ubevisst åpner munnen – som for å hjelpe den nyfødte å få det til ...

Under den nyfødtes pause med å samle seg før etterligningen kommer så er det hver gang flere i auditoriet som åpner sin egen munn. En slik tilbøyelighet til å bli med på utøverens bestrebelser, og som gjerne viser seg i med-bevegelser, kan vi se hos tilskuere på sportsplasser og i andre arenaer der det fremvises prestasjoner. Allerede Adam Smith (1759) hadde bemerket at

tilskuere som så på franske linedansere hadde det med å bevege seg med danseren, som for å hjelpe å holde balansen.¹

Når den som mater blir bedt om å ta en pause og legge skjeen foran spedbarnet Slik annensentrert deltakelse viser seg allerede hos unge spedbarn som oppviser proto-omsorg som vi nå skal se eksempel på.

Episodene i figur 2 er basert på et opptak av en norsk gutt, 11 3/4 måned gammel, som ble matet av sin storesøster. Og da jeg ba henne å ta en liten pause i matingen og legge skjeen med grøt foran gutten, ja, så grep han skjeen og litt klønete utførte kunststykket med å føre skjeen med grøten inn i sin søsters munn og ikke bare det — samtidig åpnet han sin egen munn.

Figur 2. Når storesøster som mater spedbarnet (11 3/4 md) blir bedt om å ta en liten pause i matingen og legge skjeen med grøt foran gutten, så griper han skjeen og mater henne. Og ikke bare det – han åpner munnen sin som om han tar del i hennes matinntak (Etter foto og video-opptak av Bråten 1996)

Slik tidlig prososial delaktighet er ikke noe spesielt for vår kultur. Da foto til grunn for Figur 2 ble publisert, fikk jeg telefon fra Eibl-Eibesfeldt, som fortalte at han hadde foto-opptak fra yanomamö-folket i Amazonas av et spedbarn under ett år som matet sin storesøster. Og også hun åpner munnen sin når hun dytter matbiten henimot sin søsters munn (gjengitt i Bråten 1998/2004: 268). Og samme år kom Carolyn Pope Edwards (som var i min gruppe ved CAS Senter for grunnforskning) tilbake fra et daghjem i Italia med et foto-opptak av en gutt (ikke fylt to år) som mater sin venninne med et kakestykke og åpner egen munn samtidig som hun gaper over kakestykket.

Vi kan se på disse mate-episodene som tegn på proto-omsorg; barna gjengjelder eller viser omsorgshandlinger gjennom å mate en annen. Men sentralt

her er hvordan disse barna som mater viser med sine delaktige munnbevegelser at de så å si tar del i den andres spising. Den italienske gutten åpner sin egen munn på vidt gap når venninnen åpner munnen for å ta inn munnfullen med kakestykket som han gir henne. Den norske gutten åpner sin egen munn når skjeen med grøten kommer inn i søsterens munn. Og yanomamö-babyen viser delaktig avspeiling også på en annen måte: Hun åpner ikke bare munnen når hun fører matbiten mot den åpne munnen til søsteren, Hun strammer også sine egne lepper når storesøster biter til rundt matbiten hun får av babyen.

Slik ser vi at matende barn fra ulike kulturer kan foregripe eller ledsage den annens munnbevegelser med sine egne munnbevegelser. Eibl-Eibesfeldt (1997:486) kaller dette for ”med-bevegelser” (*Mitbewegungen*) og som viser seg i forbindelse med ”intensjon om å mate” (*Fütterintention*):

[...] one can see babies performing with the clear intention of feeding a morsel to a sibling or to the mother. While doing so they open their mouths in the same way their mothers do when feeding their babies. [...] that could be playful imitation. But the spontaneity [...] seems to hint at a phylogenetic basis. (Eibl-Eibesfeldt 1979:11).

Ja, det er nok et fylogenetisk grunnlag. Men nei, det er nok ikke lekende etterligning av hva mor har gjort når hun har åpnet munnen sin mens hun matet spedbarnet. Det viser Amazonas-ungen ved at hun ikke bare åpner munnen sin i det hun fører matbiten mot storesøsters munn, men også strammer leppene når storesøster skal til å lukke sin munn om matbiten. Så dette er tegn på altersentrisk delaktighet i storesøsters mat-inntak; det samme som omsorgspersoner viser når de med sine munnbevegelser tar virtuell del i spisingen til den de mater. Så ja, det er rimelig å anta at evolusjonen har bidratt med et fylogenetisk grunnlag for slik delaktighet, men der stikkordet ”imitering” ikke strekker til; det dreier seg ikke bare om etterligning, men om foregripende innlevelse og delaktighet.

Definisjon av altersentrisk delaktighet og litt om det nevrososiale grunnlaget

Nå ser det ut til at deler av det ”nevrososiologiske” grunnlaget for altersentrisk avspeiling kan være oppdaget i og med identifisering av såkalte ”speilnevroner” som aktiviseres i vår hjerne når vi ser andre foreta seg noe som om vi skulle til

å gjøre det samme (Rizolatti og Arbib 1998). Opphavet til oppdagelsen skjedde i forbindelse med nervecelle-forsøk med en makak-ape som grep og ble eksponert for griping av en matbit. I apehjernen viste det seg å være de samme nerveceller som ble aktivisert både når den så forsøksleder gripe matbiten og når apen selv grep matbiten.² Dette funnet åpner også for spørsmål om evolusjonsmessig betydning. Det system med speilnevroner som også er avdekket i sjimpansehjernen, kan ha blitt tilpasset i hominid-unger da de med sitt tobente opphav hadde mistet den instruktive og trygge fordel som andre primatunger hadde med å kunne ri på ryggen til sitt firbente opphav. For å kunne overleve og ta seg i vare måtte hominid-ungene ”satt på bakken” bli i stand til delaktig læring på avstand i ansikt-til-ansikt-situasjoner. Det ville ha forutsatt at de evnet læring gjennom mor-sentrert og annen-sentrert delaktig avspeiling. Det vil igjen si at den desentrering som Piaget tilskriver menneskebarn å foreta i sin oppvekst for å overkomme sin egosentrisitet for lengst måtte ha vært blitt gjennomført av hominid-unger under evolusjonen, og dermed i sin tur bli et medfødt tilbud til *Homo sapiens sapiens* unger (Bråten 2002, 2004, Falk 2004). Dette kan bidra til å forklare evnen til altersentrisk avspeiling som menneskebarn så tidlig viser seg å være i stand til, men som barn og voksne med autisme ikke får til.³

Det er altså dette som er blitt avdekket og identifisert som eksempel på annensentrert delaktighet fordi det på en spontan og ureflektert måte forteller om at barna så å si deltar i den andres spisehandling ut fra den andres sentrum – ut fra alters sentrum (herav ”altersentrisk”), samtidig som de ut fra sitt eget kroppslige sentrum rekker maten frem og utøver en mate-handling.

Dette kaller på nye begrepsfestinger som også viser slektskap med grunnlag for innlevelse, sympati og empatisk identifisering som om en tar del i den andres følelser og handlinger ut fra den andres sentrum (jf. Bråten 1998; 2004:241–342). I dag kan vi bidra til å forklare slike fenomener ved hjelp av nye begreper om spedbarns sosiale natur og vår medfødte evne til intersubjektiv og altersentrisk deltakelse som lar seg definere slik:

Altero-centered participation (Braten, 1998b) is the innate capacity to experience, usually out of awareness, what another is experiencing. It is a nonvoluntary act of experiencing as if your center of orientation and perspective were centered in the other. It is not a form of knowledge about the other, but rather a participation in the other's experience. It is the basic intersubjective capacity that makes imitation, empathy, sympathy, emotional contagion, and identification possible. Al-

though innate, the capacity enlarges and becomes refined with development. (Stern 2000: 241–242).

Det siste er spesielt relevant med hensyn til den språklige utviklingen. Denne medfødte evnen til altersentrisk delaktighet som det kan vises eksempler på til og med hos spedbarn, er altså det rakt motsatte av det egosentriske utgangspunkt som Piaget tilskrev barns utvikling. Barn kan delta virtuelt i den andres bevegelse så å si fra den andres sentrum. Og med tilgang til en språk-kulturell livsverden kan barn allerede i 3–4 års alder ikke bare komme til å forstå og begripe hva samtalepartnere mener, men til og med kan forstå den andres forståelse og misforståelse. Det innebærer det som kan kalles barns ”mentalisering” og som teoretisk er utpenslet i to varianter – en teorivariant som tilskriver barnet å kunne benytte sin teori om andres sinn i reflektert forstand som barnet utleder sin forståelse fra, og en simuleringsvariant som tilskriver barnet å kunne simulere andres forståelse i mer direkte og delaktig forstand. Simuleringsvarianten er blitt foregrepet gjennom en samtalemodell som her skal bli anlagt på bruddstykker av samtaler mellom de Beauvoir og Sartre der de utfyller hverandres setninger. Men først skal her gis eksempler på setningsutfylling i to andre samtalesammenhenger – fra en sakkyndig-diskusjon og en veiledningsterapi.

Fra tre ulike samtalekontekster med setningsutfylling når den som taler nøler litt

Antagelig har du selv noen ganger opplevd i tette og intime samtalesituasjoner at du fullfører hva den andre er i ferd med å skulle si, og at den andre nikker og fortsetter videre med sin neste ytring. Nå hender det selvsagt også at du misforstår hva den andre hadde tenkt å si, og supplerer med ord som slett ikke passer, og som du feilaktig tilskriver som den andres intensjon. Det kan få den andre til å reagere med ”Nei, nei — hør nå etter! Det jeg mente å si var dette ...”. I slike tilfeller kan du da selv-sentrert ha vevd den andre inn i din egen meningsverden, og ikke riktig lyttet til hva den andre var i ferd med å si. Enda større blir avstanden hvis du opplever at du slett ikke forstår hva den andre mener. Noen ganger viser vi en slik fullstendig uforstand med å gjenta i spørrende form de siste ordene som den andre nettopp har ytret, som for å spørre: ’Hva mener du med det?’ Og når vi ikke forstår hverandre, mobiliseres den reflektive bevisstheten; opplevelse av å misforstå eller å bli misforstått gjør oss

ekstra oppmerksomme og bevissthetsmessig 'retter vi ryggen'. Mens når vi føler oss innvevd i samme felles meningsverden, løper samtalen med 'halvkvedede viser' og nikk, og der vi uten egentlig å registrere det ofte i det stille eller høylydt fullfører hverandres ytringer.

For hvis du stopper opp og tar deg tid til å lytte til to som ansikt til ansikt er ivrig opptatt i en tett og nær samtale, kan du legge merke til hvordan de ofte fullfører og utfyller hverandres ytringer. Halvkvedede ytringer blir supplert av den andre. Halvveis stilte spørsmål kan bli besvart før de helt er uttalt. Det hender også at hvis en av dem et øyeblikk stopper opp midt i sin ytring så blir den uten videre fullført av den andre. De tar del i hverandres aktiviteter og griper hverandres intensjoner, og de fullfører ofte hverandres ytringer som om de var "medforfattere", for å bruke Rommetveits ord, som peker på hvordan lytteren rekonstruerer eller nyopplever talerens intenderte budskap (Rommeveit 1968, 1972: 178). Dette kommer vi tilbake til i form av en kybernetisk modell fra den tiden som viser hvordan delaktig simulering ligger til grunn for dette, og der vi også skal se at det G.H. Mead (1934) kaller foregripende respons er nyttig for å kunne forklare hva som skjer under slike samtaler. Men her skjer også former for delaktig avspeiling som stikker dypere og har en mer umiddelbar karakter enn Mead gjorde rede for. Ut fra indre simulering foregriper taleren virtuelt lytteprosessen, og lytteren tar virtuell del i den taleprosess som allerede er i gang hos partneren. I tette og nære samtaler er det som om de gjensidig "avspeiler" hverandre.

I det som følger skal vi først ta for oss utdrag fra samtaler mellom eksperter på brannsikring i skip, dernest hente inn et utsnitt fra en veiledningssamtale med en mor med fødselsdepresjon, for så til slutt gjengi korte utdrag fra noen samtaler mellom de Beauvoir og Sartre med bare noen få av de mange forekomster av setningsutfylling jeg ellers kunne oppspore.

Sakkyndige som fullfører hverandres utsagn under samtale om brannsikring i skip

Vi skal nå gjengi noen bruddstykker fra samtaler mellom eksperter som drøfter brannsikring. De kursiverte avsnitt (sidetallene refererer til underlagsrapporten til Rossnes (1999)) viser eksempler på at deltakerne (A, B og C) utfyller hverandres ytringer.

ss. 20–21:

A: Hvis vi ser på "brann i innredning" her, hvis vi bare sjekker den, ser

det ut som at maskiner og utstyr er definert såpass at det stort sett hører til fremdriftsmaskineriet *da...*

B: *Ja, så da er ikke det så relevant for innredning*

A: *Så det er ikke så relevant for innredning da altså...*

ss.55–56:

B: Jeg vet ikke om vi da skal ta fem minutter hvor vi ser gjennom litt og setter..

A: *... plusser og minuser igjen...*

B: *... plusser og minus litt og ta standpunkt til hva vi synes er viktig, og så kan vi se om vi etterpå kommer frem til enighet ...*

s.119:

C: Hvor er vi hen nå da? På konsekvens?

B: *Ja, det er vel kanskje...*

C: *Sikkerhetsopplæring?*

B: *Ja, sikkerhetsopplæring satte vi i parentes, da...*

(Bråten og Rossnes 2001; jf. også Rossnes 1999)⁴

Da veilederen nølte litt under samtale med en mor med fødselsdepresjon

I dette eksemplet vises til to artikler i *Infant Mental Health Journal* om mødre med fødselsdepresjon. Den første er av Lynne Murray (1991) som påviser hva slags utslag postnatal depresjon kan gi under samhandlingen med babyen og virkninger som det kan få på barnet på sikt. Noe av det hun påviser er at fødselsdepresjonen gjør moren selvsentrert og mindre opptatt av babyen. Den andre artikkelen er av Vik og Bråten (2009) som gir eksempel på dette basert på Kari Viks egne opptak og protokoller fra hennes veiledning av mødre med fødselsdepresjon. Her sitter hun sammen med moren og betrakter video-opptak av samspill mellom mor og baby, og der hun er omhyggelig med bare å komme med positive og oppmuntrende kommentarer, i tråd med Marte Meo metoden (Arts 2000).

Det er fra Viks protokoller om mor A som det her skal gjengis et lite utdrag fra. Mor A bor med mann og to barn på et flyktningssenter og venter på svar på søknad om oppholdstillatelse. Hennes nyfødte gutt er fem uker gammel når kontakten med Vik begynner. Hun har diagnosen tung depresjon, undergår psykoterapeutisk behandling og går på medisiner. Etter fødselen avviste hun å holde den nyfødte sønnen og kunne ikke gi bryst. Det er typisk at når hun nå gir han flaskemelk, holder hun sønnen ytterst mot kneet, langt fra egen mage, og nærmest behandler han som en gjenstand, som et objekt, ikke subjekt. Hun forteller Vik at babyen ikke kjenner henne. De første video-opptakene viser ellers at hun har vansker med å snakke. Nedenfor følger utsnitt fra den andre video-veiledningssesjonen.

Og så – etter omtrent 20 minutter:

Moren ser fram for seg. Kaster blikk på fjernsynsskjermen, men med uttrykkløst ansikt.

Vik: ”og der gjør du noe som er veldig fint, du prater til han. Det er klart han forstår ikke ordene, men de er viktige for han likevel...”

Moren vender seg langsomt mot Vik og lytter; ser litt interessert ut. Ser på Vik.

Vik: ”... og du forklarer hva som skal skje, du sier noe om ... først så sier du noe om at det er så fullt inne i stua, ikke sant?”

Moren nikker og sier ”ja”.

Vik: ”Du husker det?”

Moren: ”ja”. Så ser hun på skjermen igjen, ser tilbake på Vik med plutselig bevegelse

Vik: ”Og så etterpå sier du: ”Kanskje han er sulten?”

Moren nikker.

Vik: ”Og du er *ikke heilt ... det ser ikke ut som du er heilt...*

Moren: ”*sikker*”

Vik: ”*Sikker, nei*”

(Gjengitt fra Kari Viks (2004) protokoll; overs. til engelsk i Vik & Bråten 2009)

Her viser moren at hun er på vei til å overskride og oppheve sin selvcentrerte holdning og nå med sin setningsutfylling oppviser tegn på å være annen-sentrert i forhold til Vik. Her skjer et gjennombrudd som skulle vise seg også å gi utslag i forholdet til barnet. For da Vik senere tar kontakt igjen etter at veiledningssesjonene er over, møter hun en mor som sitter i sofaen med sin baby tett inntil brystet, og når nå hun bader babyen, så er babyen blitt et subjekt og ikke lenger et objekt å holde avstand til.

Fra samtaler mellom de Beauvoir og Sartre der de fullfører hverandres utsagn

Når vi nå skal se noen få eksempler på setningsutfylling blant de mange jeg har funnet i gjengitte samtaler mellom Jean Paul Sartre og Simone de Beauvoir om hans liv dokumentert fra lydbånd-opptak i hennes *Adieux* bok på fransk og i engelsk oversettelse. Selv om hun ikke selv gjør leseren oppmerksom på slike forekomster, er setningsutfylling hyppig forekommende i samtalen og talende uttrykk for et rikt samliv. For vi bør huske på at de har levd og reist sammen og kjenner hverandre godt. Det er nettopp det som er poenget her. Kommer to samtalepartnere tilstrekkelig nær hverandre, gir de tydelig til kjenne hvordan de blir delaktige i hverandres produksjon og forståelse av ytringer. Hver gang jeg har funnet en setningsutfylling, har jeg satt de originale franske uttrykk i kursiv og hakeparentes. Sidetall merket F gjelder fransk utgave. For øvrig bygger min oversettelse til norsk av forekomster der jeg har identifisert setningsutfylling mest i den engelske utgaven (med sidetall angitt etter E).

I en av samtalen tar de opp temaet med Sartres forhold til andre mennesker:

F 412, E 289:

Beauvoir: Jeg må si på nytt at det er rart med denne kontrasten mellom din stivhet og en velkommen-holdning, en vennlighet, en varme, så snart...[*une gentillesse, une chaleur dès que...*]

Sartre: ... så snart noen vender seg til meg for å spørre om noe, forsvinner den [*Dès qu'on s'adresse à moi pour me demander quelque chose, ça disparaît.*]

Beauvoir: Ja, fordi i det øyeblikk blir du (an)erkjent (*Qui, parce qu'à ce moment-là vous êtes reconnu*] ...

Beauvoir tar opp spørsmålet om hva som fikk Sartre til å sette opp en slags mur eller holde en viss avstand mellom seg og andre folk. Og de kommer spesielt inn på kelnere. Sartre, som alltid likte å gi mye i drikkepenger, hadde likevel et noe anstrengt forhold til kelnere ...

F 486, E 343:

Beauvoir: Jeg ville kanskje se det som en sjenerøs handling, men der holder du også avstand.

Sartre: Kanskje.

Beauvoir: Det er begge aspekter, i noen grad. Uansett hvordan du ser på det, hadde disse folkene gjort deg en tjeneste, selv om det ikke var mer enn å sette et glass på bordet. Forleden dag sa du at du avskydde folk som gjorde deg tjenester selv om de fikk betaling. Det er derfor de måtte få for mye, slik at du ikke skulle ende med å føle at du ... [*même s'ils sont payés, donc il faut les surpayer pour que vous n'ayez pas l'impression finalement que c'est vous, qui..*]

Sartre: ... skyldte dem noe. Det var sikkert noe av det ... [*Qui leur suis redevable. Certainement..*]

Senere samtaler de om penger, og om at Sartre etter hvert kom til mange penger:

F 490, E 346–347:

Sartre: I annen halvdel av livet, fra 1945 og til nå, har jeg faktisk hatt svært mye penger. Jeg har gitt bort mye og har ikke brukt mye på meg selv. Ville du ikke si at det stort sett har gått til andre?

Beauvoir: Ja, så absolutt. Den eneste luksus vi har unnet oss... [*Le seul luxe, que nous avons pour nous, personnellement ...*]

Sartre: ... har vært å reise [*C'est les voyages*] ...

Beauvoir: ... har vært å reise [*C'est les voyages*], og selv da, så har det ikke vært så mye ...

E: Fra de Beauvoir (1985) *Adieux*. F: fra 1981-originalen *Le Cérémonie des adieux*. Min oversettelse S.B.⁵)

En innvending til eksemplene her er at de Beauvoir og Sartre kunne være at de i likhet med et eldre ektepar som i årrekke hadde levd sammen, ikke behøvde å simulere hverandre; de levde i samme symbolske univers; de hadde tenkt og utvekslet de samme tanker tidligere. Dette er en berettiget innvending. Men det betyr bare at deres simuleringer av hverandres indre prosesser har kunnet bli mer treffsikre. Og tidligere så vi jo eksempler på setningsutfylling fra et møte mellom sakkyndige på brannsikring som ikke kjenner hverandre så godt, og som derfor ikke kan rammes av en slik innvending. Men for deres del gjelder det jo at de har et felles domene som sakkyndige og som derved underletter sannsynligheten for at de slik kan være i stand til å fullføre hverandres utsagn.

Setningsutfylling i lys av en samtalemodell av deltaker-simulering

Det er med utgangspunkt i en kybernetisk modell av samtalepartners simulering av hverandres kodingsforløp (Bråten 1973ab, 1974)⁶ at jeg har kunnet jakte på slike eksempler i blant annet Rossnes' underlagsrapport og de Beauvoirs *Adieu*. Da jeg formulerte denne sosialsemantiske simuleringmodellen, var jeg særlig opptatt av at det var under sammenbrudd av gjensidig intersubjektiv forståelse at indre kretser med simulering av den andres innkodning og avkodning eller forståelse ville bli aktivisert. Kort sagt går modellen ut på disse to indre simuleringforløp i henholdsvis taler og lytter:

(Hos taler) Når taleren er i ferd med å innkode meningsfylte uttrykk slik at lytteren kan forstå det taleren vil si, simulerer taleren i sitt indre

hvordan lytteren vil forstå den ytring som taleren er i ferd med å formulere, og omformulerer seg hvis denne indre simuleringsprøven faller uheldig ut.

(Hos lytter) Når lytter er i ferd med å avkode og forstå innholdet i det taleren har formulert, simulerer lytteren i sitt indre hvordan dette forsøksvis innholdet kan ha blitt innkodet og gitt form i den formulering taleren har ytret, og forsøker seg med en alternativ tydning dersom denne indre simuleringsprøven faller uheldig ut (Bråten 1973a).

Figur 3. Simone de Beauvoir i samtaler med Jean-Paul Sartre, satt inn i sammenheng med en sosialsemantisk samtalemodell (Bråten 2007: 189) som belyser hvordan de kan avspeile og simulere hverandre:

- * *Mens hun skal til å si noe, kan det tenkes at Beauvoir foregripende simulerer hvordan Sartre kommer til å behandle og forstå hennes utsagn, og*
- ** *mens Sartre lytter til det utsagn Y som Beauvoir er i ferd med å uttrykke så hender det at han noen ganger fullfører hva hun skulle til å si. Slik bytter de også plass når hun fullfører hva han er i ferd med å si.*

Dette faller sammen med hvordan Rommetveit (1974) har skrevet om lytterens rekonstruksjon av budskapsinnholdet, og der han med henvisning til min modell av samtalepartners simulering av hverandres indre prosesser spør om lytteren simulerer den andre ut fra sin egen posisjon eller tar den

andres perspektiv. Dette har vært og er et debattpunkt når det gjelder simuleringsvarianten av ideen om folks mentalisering eller *'Theory of Mind'*. Blir den andre plassert i 'egne sko' i en slags egosentrisk forstand, eller plasserer lytteren seg i den andres sko og ut fra den andres sentrum i det vi i dag kaller altersentrisk forstand? Jeg anser i dag at disse indre kretsene hos henholdsvis lytter og taler blir understøttet av den før-verbale evnen til altersentrisk delaktighet som jeg har dokumentert finner sted allerede i slutten av første leveår (jf. figur 2 og fotografier i bl.a. Bråten 1998/2004), og som Stern (2003) og jeg antar kan ha nevrososial støtte i speilnevroner (jf. Bråten 2002; Bråten og Gallese 2004). Men ovenfor kommer altså denne evnen til utfoldelse på et annen ordens nivå av intersubjektiv delaktighet som forutsetter en felles meningshorisont og situasjonsforankring innenfor en felles språkkulturell livsverden. I tråd med denne modellen av hvordan en lytter under en samtale kan simulere hva partneren er i ferd med å si, vil vi kunne vente at faktiske samtaler oppviser tilfeller der den som lytter fullfører det den andre er i ferd med å si.

Diskusjon: Innebærer mentalisering teoriavledning eller simulering?

Da blir spørsmålet: Hva er det som setter oss i stand til slik å begripe den andres intensjon? En nødvendig betingelse er at vi begge er innvevd i en felles språk-kulturell meningsverden slik at vi på denne måten kan tyde og forstå hverandres gester og ytringer. Men det er ikke tilstrekkelig for at vi så å si skal komme på innsiden av hverandre og derfra virtuelt bli medforfattere av hva hver og en av oss vil uttrykke.

Vi kan forsøke å finne deler av svar i ideen om mentalisering eller det som kalles *"Mind-reading"* (Astington et al. (red.) 1988; Harris 1991, Whiten (red.) 1991). Denne tilnærmingen i kognitiv psykologi og filosofi går ut på at barnet allerede mellom tre til seks år er i stand til en slags meta-forståelse eller annen ordens forståelse av andres forståelse. Det viser seg blant annet gjennom denne prøven: Med barnet og en tredje person til stede legger forsøkslederen noen sjokoladebiter ned i en boks, og mens så tredjepersonen er ute av rommet, blir sjokoladebitene tatt ut av boksen og lagt i en skuff. Når så tredjepersonen kommer tilbake til rommet og venter å få sjokoladebit, hvor tror da barnet tredjepersonen venter å finne sjokoladebitene? Dersom barnet tror tredjepersonen venter å finne sjokoladebitene i boksen, viser barnet at det skjønner den andres feilforestillinger. Barn mellom tre og seks år klarer denne prøven

og kan dermed sies å vise at de har dannet seg en slags metaforståelse av andres forståelse og misforståelse.

Det er en slik metaforståelse vi har som kommer inn under samlebetegnelsen 'Mind-reading' eller mentalisering (jf. Skårderud og Sommerfeldt 2008), og som etter hvert er blitt utpenslet i to varianter. Den ene varianten – teorivarianten – går ut på at barnet danner seg en slik teori om andres sinn, tanker og følelser (Baron Cohen 1995; Leslie og German 1995). Den andre varianten – simuleringsvarianten – går ut på at barnet på en mer innlevende og deltagende måte simulerer hva andre forventer og forestiller seg (Harris 1991; Goldman 1995; Gordon 1995), slik vi også noen ganger finner tegn på hos samtalepartnere (Bråten 1973ab, 2002). En av oppdagerne av speilnevroner, Vittorio Gallese, hevder at det nettopp er simuleringsvarianten av tankegangen om 'mind-reading' som understøttes av deres oppdagelse (Gallese og Goldman 1998). Den som har ledet gruppen bak oppdagelsen, Giacomo Rizzolatti, anser at speil(nevron)systemet i menneskehjernen kan gi en nøkkel til å forstå hvordan de første primitive samtaler kunne åpne seg gjennom å gripe den andres intensjon⁷:

The actor will recognize an intention in the observer, and the observer will notice that its involuntary response affects the behaviour of the actor. The development of the capacity of the observer to control his or her mirror system is crucial in order to emit (voluntarily) a signal. When this occurs, a primitive dialogue between observer and actor is established. (Rizzolatti og Arbib 1998:191)

Noen forskere antar at mentalisering innebærer at en *utleder* sin forståelse av den andres sinn ut fra sin teorikonstruksjon om den andre, mens andre legger vekt på simulering, og som igjen åpner for to alternativer: simulering av den andre ut fra egen-orientering (egosentrisitet), eller simulering ut fra delaktighet i den andre (altersentrisitet). Gallese og Goldman mener å kunne påvise at det nevrososiale speilsystem som er blitt avdekket i menneskehjernen, og der til og med muskulær aktivitet blir utløst i den som ser en annen utføre noe, som delaktig avspeiling, peker i retning av støtte for simuleringsvarianten (ST) til forskjell fra teorikonstruksjonsvarianten (TT):

TMS experiment by Fadiga et al. [1995] demonstrating that the human equivalent matching system facilitates in the observer that same muscle groups as those utilized by the target: "As matching muscular activation is actually observed in

the observer, this lends support to ST as opposed to TT. (Gallese & Goldman 1998:498).

Det forhold at det er de samme muskler som den iakttatte anvender i sin handling som også delvis blir aktivisert i iakttakeren passer ikke med at iakttakeren skulle benytte seg av noe slags teoridannelse for å forstå hva som skjer; det må være den mer direkte form med simulering som utløses. Gallese og Goldman finner at i den grad speilnevronsyste­met gir nevrososial støtte for mentalisering i tråd med teori eller simulering av andres sinn, så blir det simuleringsvarianten som passer best med slik støtte. Det underbygges ved at samme gruppe muskelceller blir motorisk aktivisert hos iakttaker, som ikke ville forekomme dersom iakttakeren bare pleier en teori om den iakttatte. De to forfatterne peker også på at mental simulering ikke bare blir brukt til å forutsi den andres mentale tilstander, for eksempel med å gi foregripende svar på spørsmålet: *'how would I in the target's shoes react to what I am now doing?'*, men også for å kunne ettergripe eller etterutsi hva som har ledet til en handling: "for 'retrodicting' or postdicting, moving backwards from the observed action in the target: "What goal did the target have that led him to perform the act he just did?" " (Gallese og Goldman 1998:497)

Dette er helt i samsvar med hvordan lytteren med sin simulering i tråd med modellen ovenfor ettergriper talerens innkoding, og det passer med Libermans (1957) motorteor­i om talepersepsjon, det at lytteren slik er i stand til å ettergripe prosessen som ligger til grunn for den ytring taleren kommer med. I dag ser jeg på slik ettergripende simulering som å innebære altersentrisk deltagelse i talerens produksjonsprosess, som om lytteren virtuelt er med i yt­ringsprosessen som medforfatter fra talerens sentrum. Og når dialogpartnere utfyller hverandres setninger eller besvarer spørsmål som bare delvis er blitt uttalt av spør­reren, er det rimelig å se dette som uttrykk for simulering i kraft av altersentrisk delaktighet. I sin tur er altså antagelig det speilnevronsyste­met som er blitt oppdaget i menneskehjernen med på å understøtte dette (jf. Bråten og Gallese 2004 og bidrag i Bråten (red.) 2007).

Avslutning

I denne artikkelen har vi sett eksempler på altersentrisk delaktighet i språklig og ikke-språklig forstand, og som forteller om vår evne til ubevisst å kunne

bli medutøver og medforfatter når andre innbyr til det – blant annet gjennom å ta en liten pause. Til forskjell fra erklærte pauser som innvarsler en tenkepause eller ”en pust i bakken” eller at tilhører kan kommentere eller stille spørsmål, kan altså en uintendert eller nølende pause komme til å aktivisere den andre til å bli medforfatter eller medutøver. Selv om en i dagliglivet gjenkjenner slike fenomener med tilskueres ureflekterte delaktighet gjennom deres medbevegelser og utfyllende avspeiling i språklig og ikke-språklig forstand, dreier det seg om et helt grunnleggende sosialt fenomen som fortjener sosiologisk oppmerksomhet og oppfølging. Som jeg har vist til andre steder (bl.a. i Bråten 1996, 2007, 1998/2004, 2009), gir vårt medfødte anlegg for altersentrisk delaktighet opphav til tidlig prososialitet og annensentrert innlevelse hos barn. Men som Hylland-Eriksen (2004) har påpekt, slik innlevelse gir også opphav til sterk vi-følelse som kan innby til diskriminering av dem som faller utenfor.

Noter

* Takk til redaktørene som slik har åpnet pausetemaet for ferske funn om altersentrisk delaktighet og til konsulentene som har bidratt til å forhindre to misforståelser som teksten ellers ville kunne ha gitt opphav til.

1. 100 år senere skriver Charles Darwin (1859) at han hadde hørt at tilskuere på lengde- og høydehoppkonkurranser kunne oppføre seg slik, med å spenne fra med bena når idrettsutøveren tok tilsprang, men han trodde nå ikke at damer kunne vise slik tilskueroppførsel. Der tok Darwin feil. Det ville han ha oppdaget hvis han det neste hundreår hadde kunnet sett hvordan den unge dronning Elisabeth på Ascot på tilskuerplass med ivrige armbevegelser er delaktig med liksom å hjelpe rytteren å jage på hesten under oppløpet mot målstreken. Og vår egen prinsesse, Märtha Louise, viste like ivrige medbevegelser i tilskuerboksen under sprangridning i OL i Sidney 2000: Da rytteren med hennes hest skal ta av for det siste og vanskeligste hinderet, hoppet hun høyt, som for å hjelpe hest og rytter å komme seg over hinderet.
2. I menneskehjernen er speilsystemet premotorisk lokalisert nær Broca's område, som aktiviseres ved tale og forestillinger om hånd vendinger (jf. illustrasjoner i Bråten (red.) 1998: 122 og Bråten 2007:104). En implikasjon som misforstått er tilskrevet oppdagelsen er at aktivisering av speilnevroner innebærer reflektert forståelse av det som blir avspeilet. Det er snarere slik at avspeilingen er ureflektert og umiddelbar uten at en er seg bevisst avspeilingen.
3. Det er spesielt i ansikt-til-ansikt situasjoner at personer innenfor det autistiske spektrum har vansker med etterligning og avspeiling. Det gjelder for eksempel noe så enkelt som å ta etter med å rekke opp armene når oppfordringen ”Gjør som jeg gjør!” blir forstått. Personer med autisme som ser dette utenfra og ikke foretar speilvending, vil gjerne komme til å rekke armene i været med håndflatene innad (Jf. Bråten 1998, Ohta 1987, Whiten og Brown 1998).

4. Disse utdragene fra diskusjoner i en ekspertgruppe om ulykkesikring til sjøs er hentet fra Rossnes, R. (1996) Protokoll fra gruppediskusjoner under reliabilitetsstudie, storulykkesmetoden/Brannsikring av skip, som utgjør deler av underlag for hans doktor ing. avhandling: Rossnes, R. (1999). Utvalget stammer fra et arbeidsnotat som vi skrev som medlemmer av en forskergruppe viet modeller for beslutningstaking under usikkerhet ved CAS-sentret i Det Norske Videnskaps-Akademi 2000–01: Bråten, S. & R. Rossnes (2000).
5. Eksemplene fra samtale mellom de Beauvoir og Sartre har jeg plukket ut og fremhevet basert på lydbåndopptak gjengitt og oversatt (E) Simone de Beauvoir: *Adieux. A Farewell to Sartre* (overs. av Patrick O. Brian), Penguin Books 1985, og på originalen (F) *Le Cérémonie des adieux*, Edition Gallimard 1981, og uten at hun selv har gjort noe vesen av slike setningsutfyllinger.
6. Denne samtalemodellen fremla jeg 1973 i en avhandling som Arne Næss som redaktør for *Filosofiske Problemer* tok inn i serien. Noe av bakgrunnen var hans *Interpretation and Preciseness* (1953) og mine egne datasimuleringer av symbolske samhandlingsdyader i nettverks- og laboratoriesammenheng. Dessuten var jeg påvirket av blant annet begrepet om foregripende respons hos G.H. Mead, og av Rommetveits (1968, 1972) fremheving av komplementaritet i språkhandlinger. Denne modellen foregrep altså simuleringsvarianten av dagens mentaliseringstilnærming ("Theory-of-Mind") i psykologi og filosofi. Denne betegnelsen er altså et fagteknisk uttrykk for folks – herunder barns – forståelse av andres forståelse og misforståelse, og viser her ikke til filosofers eller psykologers faglige teorier om menneskesinnet.
7. En implikasjon som er blitt utlagt av oppdagelsen, er at aktivisering av speilnevroner skulle innebære reflektert forståelse av den gjerning som blir avspeilet. Det er trolig mer treffende å se på avspeilingen som ureflektert og umiddelbar og som ubevisst kan skje – slik vi har sett ikke-språklige eksempler på i denne artikkelen.

Litteratur

- Arts, M. (2000). *Marte Meo Basic Manual*. Harderwijk: Aarts Productions
- Astington, J.W., Harris, P.L. og Olson, D.R. (red. 1988) *Developing theories of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press
- Baron-Cohen, S. (1995) *Mindblindness*. Cambridge, Mass.: Bradford/MIT Press
- Beauvoir, Simone de (1985): *Adieux. A Farewell to Sartre* (overs. Patrick O. Brian). Hamondsworth: Penguin Books (Originalens tittel: *Le Cérémonie des adieux*. Edition Gallimard 1981)
- Bråten, S. (1973a) *Tegnbehandling og meningsutveksling*. Oslo: Universitetsforlaget/Scandinavian University Press (Scandinavian Studies in Philosophy No. XLI Editor: Arne Næss)
- Bråten, S. (1973b) "Kodingskretsløp under symbolsk samhandling". *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 14, 47–63
- Bråten, S. (1974) "Coding Simulation Circuits during Symbolic Interaction". I:

- Proceedings on the 7th International Congress on Cybernetics 1973. Namur: Association Internationale de Cybernetique
- Bråten, S. (1996) "Infants demonstrate that care-giving is reciprocal." *Centre for Advanced Study Newsletter 2*
- Bråten, S. (1998) "Infant learning by altercentric participation — the reverse of egocentric observation in autism." I: Bråten, S. (red.) *Intersubjective Communication and Emotion in Early Ontogeny*. Cambridge: Cambridge University Press
- Bråten, S. (red.1998) *Intersubjective Communication and Emotion in Early Ontogeny*. Cambridge: Cambridge University Press
- Bråten, S. (1998/2004) *Kommunikasjon og samspill — fra fødsel til alderdom*. Oslo: Tano Aschehoug 1998. Utvidet 2.utg. Oslo: Universitetsforlaget 2004
- Bråten, S. (2002) "Altercentric perception by infants and adults in dialogue: Ego's virtual participation in Alter's complementary act." I: Stamenov, M. og Gallese, V. (red.) *Mirror Neurons and the Evolution of Brain and Language*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Bråten, S. (2004) "Hominin infant decentration hypothesis: Mirror neurons system adapted to subserve mother-centered participation." *Kommentarartikkel. Behavioral and Brain Sciences 27 (4)*, 508–509
- Bråten, S. (2007) *Dialogens speil i barnets og språkets utvikling*. Oslo: Abstrakt Forlag
- Bråten, S. (red. 2007) *On Being Moved: From mirror neurons to empathy*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Bråten, S. (2009) *The Intersubjective Mirror in Infant Learning and Evolution of Speech*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Bråten, S. og Gallese, V. (2004) "On mirror neurons systems implications for social cognition and intersubjectivity". (Intervju ved redaktørene L. T. Westlye og T. Weinholdt) *Impuls 58 (3)*, 97–107
- Bråten, S. og Rossnes, R. (2001) Intersubjective communication and simulation of mind in two laboratory groups assessing safety measures. Upubl. arbeid-snotat, CAS Senter for grunnforskning, Oslo
- Bråten, S. og Trevarthen, C. (2004/2007) "From infant intersubjectivity and participant movements to simulation and conversation in cultural common sense." I: Bråten, S. (red.) *On Being Moved: From mirror neurons to empathy*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company 2007
- Darwin, C. (1859/1964) *On the Origin of Species*. Cambridge, MA: Harvard University Press

- Eibl-Eibesfeldt, I. (1979) "Human ethology: concepts and implications for the sciences of man." *Behavioral and Brain Sciences* 2, 1–57
- Eibl-Eibesfeldt, I. (1997) *Die Biologi des menschlichen Verhaltens*. Weyarn: Seehamer Verlag
- Eriksen, T. Hylland (2004) "Den indre og den andre. Barns utvikling og voksen vi-følelse." I: Frønes, I. og Schou Wetlesen, T. (red.) *Dialog, selv og samfunn*. Oslo: Abstrakt Forlag
- Fadiga, L., Fogassi, L., Paveci, G. og Rizzolatti, G. (1995) "Motor facilitation during action observation: a magnetic stimulation study". *Journal of Neurophysiology*, 73, 2603–2611
- Falk, D. (2004) "Prelinguistic evolution in early hominins: Whence motherese?" *Behavioral and Brain Sciences*, 27 (4), 491–541
- Ferrari, P. F. og Gallese, V. (2004/2007) "Mirror neurons and intersubjectivity." I: Bråten, S. (red.) *On Being Moved: From mirror neurons to empathy*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Gallese, V. og Goldman, A. (1998) "Mirror neurons and the simulation theory of mind-reading." *Trends in cognitive neuroscience*, 2 (12), 493–501
- Gordon, R.M. (1995) "Simulation without introspection or inference from me to you." I: Davies, M. og Stone, T. (red.) *Mental Simulation*. Oxford: Blackwell
- Harris, P.L. (1991) "The work of the imagination". I: Whiten, A. (red.) *Natural Theories of Mind*. Oxford: Basil Blackwell
- Håstein, H. (2000) "Alter-sentrisk læring." *Spesialpedagogikk*, 6, 4–11
- Kugiumutzakis, G. (1998) "Neonatal imitation in the intersubjective companion space." I: Bråten, S. (red.) *Intersubjective Communication and Emotion in Early Ontogeny*. Cambridge: Cambridge University Press
- Leslie, A.M. og German, T. (1995) "Knowledge and ability in "Theory of Mind". I: Davies, M. og Stone, T. (red.) *Mental Simulation*. Oxford: Blackwell
- Liberman, A.M. (1957) "Some results of research on speech perception." *Journal of Acoust. Soc. Am.* 29, 117–123
- Mead, G. H. (1934) *Mind, Self, and Society*. Chicago: The University of Chicago Press
- Murray, L. (1991) "Intersubjectivity, Object Relations Theory, and Empirical Evidences from Mother-Infant Interactions." *Infant Mental Health Journal*, 12, 219–232
- Næss, A. (1953) *Interpretation and Preciseness*. Oslo: Det Norske Videnskaps-Akademi

- Ohta, M. (1987) "Cognitive disorders of infantile autism". *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 17, 45–62
- Piaget, J. (1926/1959) *The Language and Thought of the Child*. London: Routledge
- Rizzolatti, G. (2000) "The Mirror System in humans". Åpningsforedrag på Hanse Wissenschaftskolleg, Delmenhorst, 5.–7.juli 2000, publisert med Graighero, L. og Fadiga, L. I: Stamenov, M. og Gallese, V. (red.) *Mirror neurons and the evolution of brain and language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Rizzolatti, G. og Arbib, M. (1998) "Language within our grasp." *Trends in Neurosciences*, 21 (5), 188–193
- Rommetveit, R. (1968) *Words, Meanings, and Messages*. Oslo/London: Universitetsforlaget/Academic Press
- Rommetveit, R. (1972) *Språk, tanke og kommunikasjon*. Oslo: Universitetsforlaget
- Rommetveit, R. (1974) *On Message Structure*. New York: John Wiley
- Rossnes, R. (1999) Search for safety. The Methodology and Process of Risk Influence Analysis. Doktoravhandling, NTNU, Trondheim
- Skårderud, F. og Sommerfeldt, B. (2008) "Mentalisering – et nytt teoretisk og terapeutisk begrep." *Tidsskrift for den Norske Legeforening*, 128, 1066–1069
- Smith, A. (1759) *The Theory of Moral Sentiment*. Bd.1 i Glasgow Edition. Oxford: Clarendon Press
- Stamenov, M. og Gallese, V. (red. 2002) *Mirror Neurons and the Evolution of Brain and Language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Stern, D.N. (2003) *The interpersonal world of the infant*. New York: Basic Books (med ny introduksjon tatt med i norsk utgave: *Spedbarnets interpersonlige verden*, Oslo: Gyldendal Akademisk 2003)
- Stern, D.N. (2004) *The Present Moment in Psychotherapy and Everyday Life*. New York: Norton (overs. til norsk med tittelen: *Her og Nå. Øyeblikkets betydning for psykoterapi og hverdagsliv*. Oslo: Abstrakt forlag 2007)
- Trevarthen, C., Aitkin, K, Papoudi, D. og Robarts, J. (1998) *Children with Autism* (2. rev. utgave). London: Jessica Kingsley
- Vik, K. (2004) Hvordan kan førspråklig dialoganalyse hjelpe fødselsdeprimerte til å forstå sine spedbarn? Essay og video-underlag til dr.gradskurs v/Bråten, S., Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo
- Vik, K. og Bråten, S. (2009) "Video interaction guidance inviting transcendence

of postpartum depressed mothers' self-centered state and holding behaviour." *Infant Mental Health Journal*, 30 (3), 287–300 (Inngikk i dr. Viks avhandling forsvart 2010 ved Det Medisinske Fakultet, UiO).

Whiten, A. (red. 1991) *Natural Theories of Mind*. Oxford: Basil Blackwell

Whiten, A. og Brown, J.D. (1998) "Imitation and the reading of other minds".

I: Bråten, S. (red.) *Intersubjective Communication and Emotion in Early Ontogeny*. Cambridge: Cambridge University Press

Abstract

When the speaker hesitates – what does the listener do? Sentence completion and altercentric participation

What may occur when the feeder of an infant is asked to make a pause and leave the spoon with food in front of the infant, and what may the listener do when the conversation partner hesitates? A common denominator for the reply concerns how such pauses may invite altercentric participation – keyword for a novel psychosocial framework. First, some occurrences of participant mouth-opening is illustrated. This is illustrated by a snapshot of some students opening their mouth when viewing a video record of a newborn preparing to imitate wide mouth opening, and by a record of an 11-month-old boy opening his own mouth as he feeds his caregiver – as if taking a virtual part in the other's intake of food. Then we turn to instances of sentence-completion by the listener when the conversation partner hesitates slightly with an unfinished utterance. The conversation contexts are these: discussion between experts on safety measures on ships, clinical guidance of a mother with post-natal depression, and some snapshots of de Beauvoir's tape-recorded conversations with Sartre documented in her book *Adieux*. Such occurrences of sentence-completion are accounted for in terms of a model that anticipated the simulation version of the 'Theory-of-Mind' approach: When the listener thus simulates what the hesitating speaker is in the process of uttering, the listener becomes a virtual co-author of the speaker's intended utterance as if being in the speaker's centre.

Keywords: altercentric participation, infants, mirror neurons, pause, sentence-completion, simulation of mind